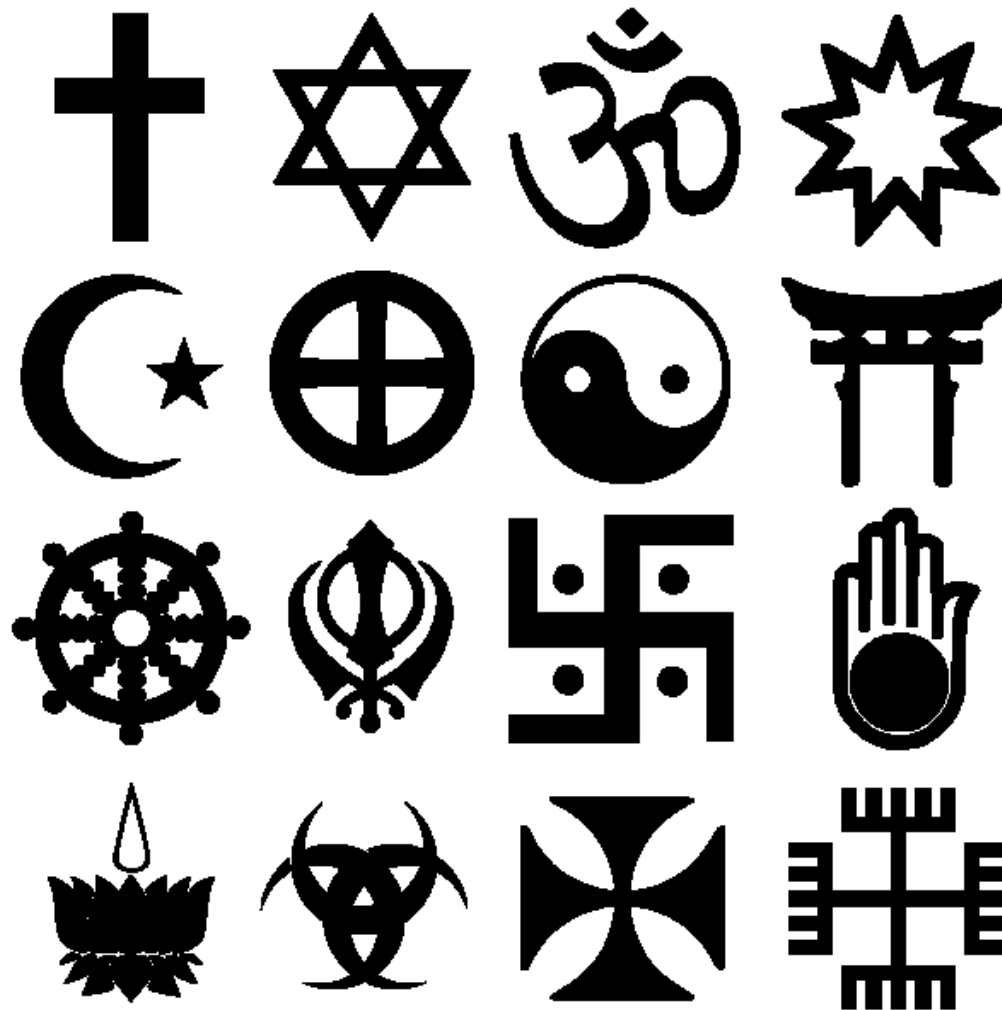

Mezináboženský dialog

Mezináboženský dialog

- charakteristika, principy dialogu
- teologie nekřesťanských náboženství
- vztah k abrahámovským náboženstvím
- vztah k neabrahámovským náboženstvím

Literatura

Aa.Vv., *Encyklopedie náboženství*, Kostelní Vydří: KNA 1997, 407s.

Boublík V., *Teologie mimokřesťanských náboženství*, Kostelní Vydří: KNA 2000, 390 s.

Halík T., *Prolínání světů. Ze života světových náboženství*, NLN 2006, 280s.

Hošek P., *Na cestě k dialogu. Křesťanská víra v pluralitě náboženství*. Návrat domů 2005, 204s

Proč mezináboženský dialog?

- konec 20. stol. znamená národy, kultury a náboženství se setkávají ve větší míře
- nová multináboženská společnost klade nové otázky
- konflikty mají často „náboženské zbarvení“
- úsilí o mír není záležitostí jednotlivců, ale všech
- poznání jiných náboženských tradic může přinášet větší porozumění vlastní tradici

- co pro křesťany znamená 2000 let evangelizace?
- jaká je možnost spásy nekřesťanů?
- jak žít vedle jiných náboženství?
- jsou všechna náboženství stejná / pravá?
- jaká je úloha Krista vzhledem k nekřesťanským náboženstvím?

Co je náboženství?

Pojem *religio* odvozuje křesťanský myslitel **Laktancius** od slova *religare* ve smyslu opětovného spojení člověka s Bohem.

Cicero naopak chápe *religio* od slova *relegere*, což se dá vyložit jako pečlivé uctívání Bohů.

V chápání **Tomáše Akvinského** můžeme najít vyčíst *religio* jako *re-eligio* – znovuvyvolení

Podle **W. Schmidta** je základem každého náboženství uznání jedné nebo více bytostí, nad pozemské i časové poměry povznesené.

Podle **E. Durkheima** je podstatou náboženství rozdělení světa na oblast profánní a sakrální, přičemž jako druhý znak náboženskosti uvádí uspořádání nábožensko-sociálních názorů v organizovaném společenství (církvi).

Co je náboženství?

Pro **R. Otta** je základní náboženskou kategorií pojem *svatého* a jeho zkušenost, ve kterém se člověk zmocňuje iracionálního v ideji božského.

M. Eliade vidí základní prvky náboženství ve zkušenosti, že svatý/é se objevuje ve světském. Tato hierofanie určuje dějiny náboženství v nejrůznějších formách (od hierofanie svatosti v předmětech až po hierofanii Boha v Ježíši Kristu).

P. L. Berger chápe náboženství jako odvahu člověka vytvořit svatý kosmos.

Th. Luckmann vidí náboženství v jeho funkční rovině a definuje ho jako to, co nechává člověka stát se člověkem.

J. Waardenburg chápe náboženství jako systém orientace.

Co je náboženství?

Podle **Tomáše Halíka** je náboženství mj. „hlubinnou strukturou společnosti a její kultury“ a jako takové systémem přesvědčení a kulturního vyjádření víry.

Ivan Štampach definoval náboženství jako reálný, životní, osobní vztah člověka k transcendentní zkušenosti.

Všechna tato vymezení dávají tušit, že pojem náboženství je obtížně definovatelný, takže vědy o náboženství rezignovaly na univerzální definici.

Vědy o náboženství

Náboženství a jeho vědecká reflexe byla dlouhá století předmětem teologie, a to převážně křesťanskou teologií. Expanze křesťanství mimo Evropu od 16. století s sebou nese kromě primární snahy evangelizovat „pohanské národy“ i první studie o nekřesťanských náboženstvích z pera misionářů.

Teologie interpretuje náboženství sub ratione Dei, tedy se zabývá otázkou pravdivosti náboženských výroků (vyslovuje kritické soudy) a jejich etických důsledků. Kritické zkoumání je určeno Písmem a Tradicí a odehrává se v komunitě církve. Z této pozice se teologie zabývala nejen vlastní náboženskou tradicí, kterou systematizovala, ale vyslovovala a vyslovuje soud o tradicích nekřesťanských. Zakladatelem teologie nekřesťanských náboženství je Vladimír Boublík.

Naproti tomu **religionistika** (věda o náboženství) se metodicky zříká práva na pravdivostní soud o náboženství a zabývá se náboženskými fenomény, jejich popisem a klasifikací. Jako samostatný vědní obor se formuje v 2. polovině 19. století, jejím zakladatelem je Friedrich Max Müller: *Introduction to the Science of Religion* (Úvod do religionistiky).

Religionistika se dělí na:

Historická religionistika - popisuje náboženské jevy v čase a prostoru. Zabývá se náboženstvími minulosti, a snaží se z historického hlediska pochopit navazující náboženské formy.

Srovnávací (komparativní) religionistika: srovnává různé náboženské jevy, hledá rozdíly a podobností náboženských tradic a projevů a sestavuje obecné vzorce.

Kontextuální religionistika zkoumá náboženství z hlediska:

filozofie (filozofie náboženství) – analyzuje a filozofickým postupem promýšlí náboženské otázky

sociologie (sociologii náboženství) – zkoumá vliv náboženství na společnost a jedince a opačně

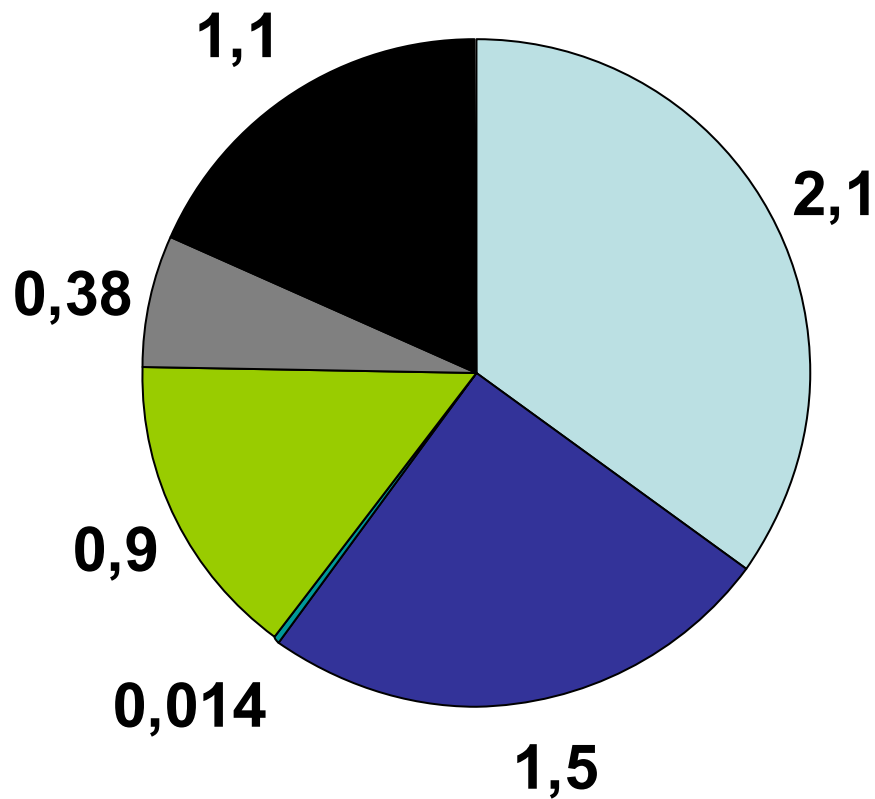
psychologie (psychologie náboženství) – promýšlí a interpretuje náboženské prožívání, vliv náboženství na psychiku, chování, vývoj

fenomenologie (fenomenologie náboženství) - zkoumá náboženské jevy, porovnává je, třídí, hledá vzájemné spojitosti, odlišnosti

Teologie náboženství

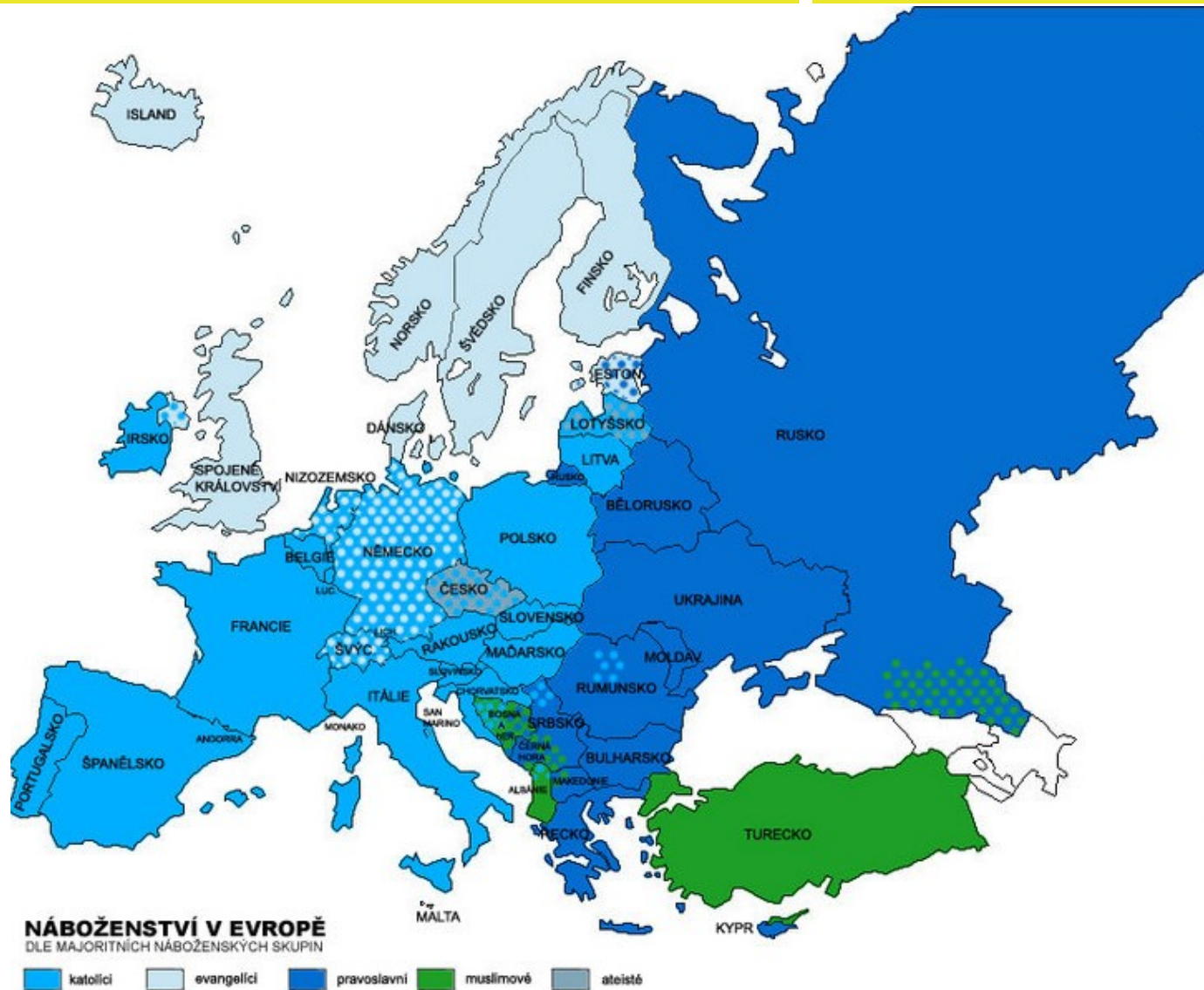
V. BOUBLÍK, *Teologie mimokřesťanských náboženství*, KNA, 2000

P. HOŠEK, *Na cestě k dialogu. Křesťanská víra v pluralitě náboženství*, Návrat domů 2005

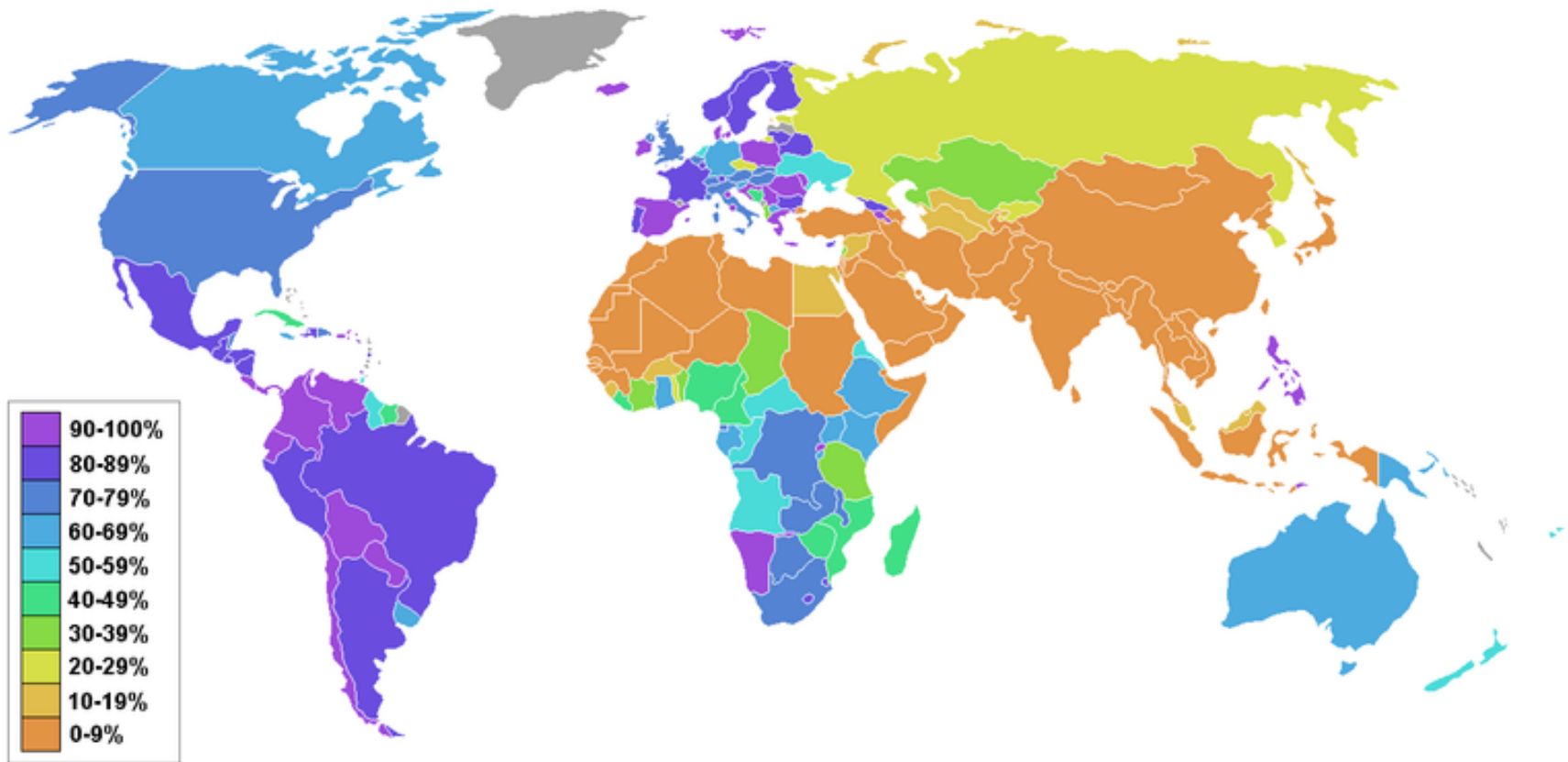

- Křesťané
- Islám
- Judaismus
- Hinduismus
- Buddhismus
- Ostatní

Mezináboženský dialog

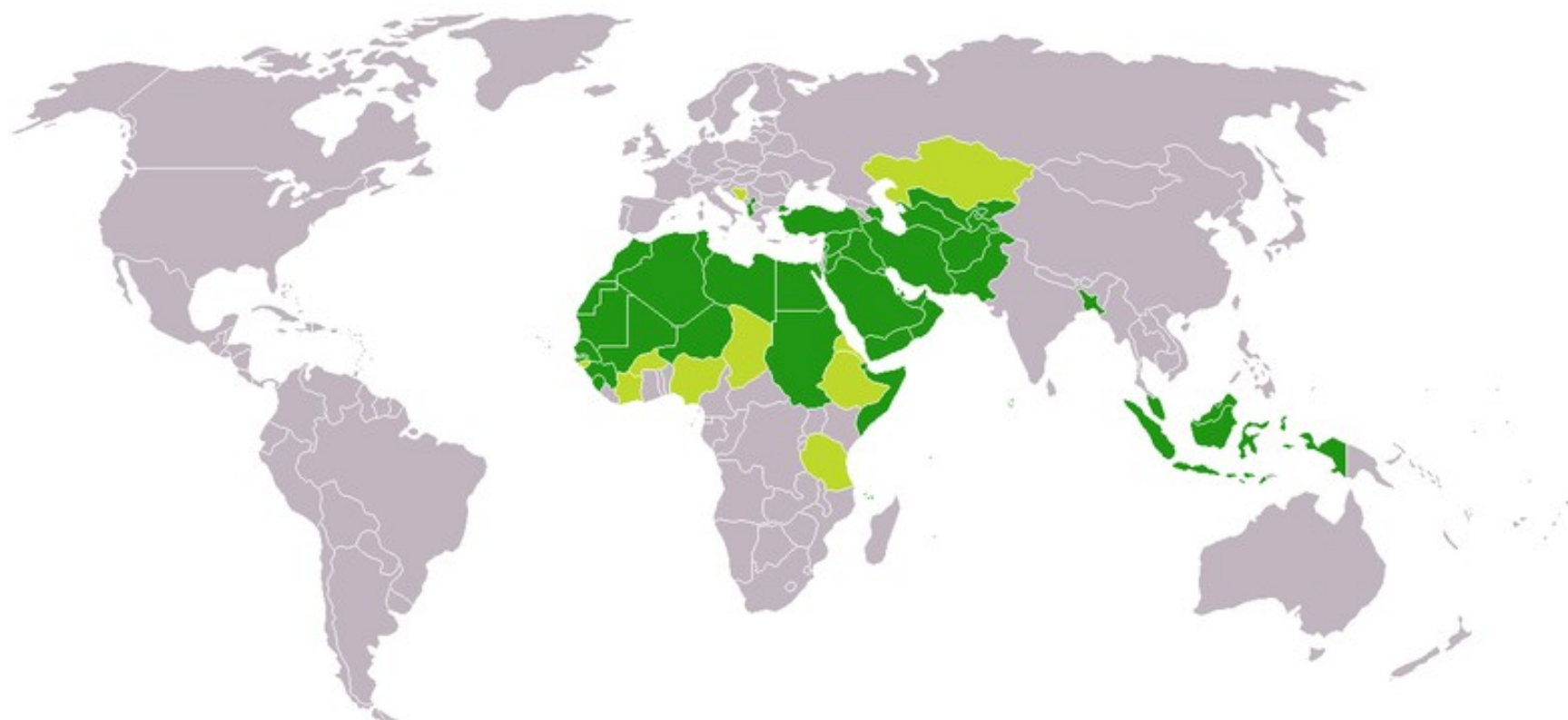

Mezináboženský dialog

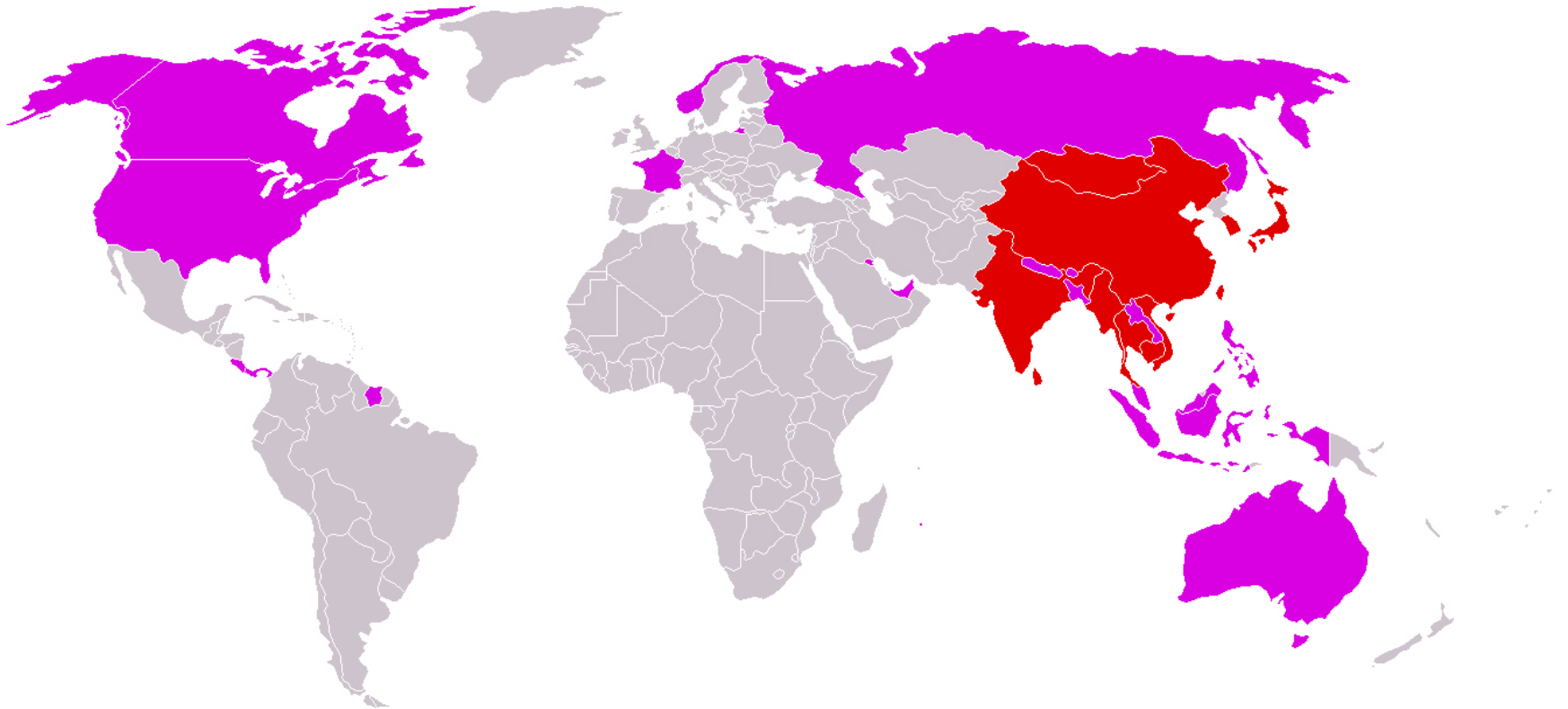
Křesťanství

Mezináboženský dialog

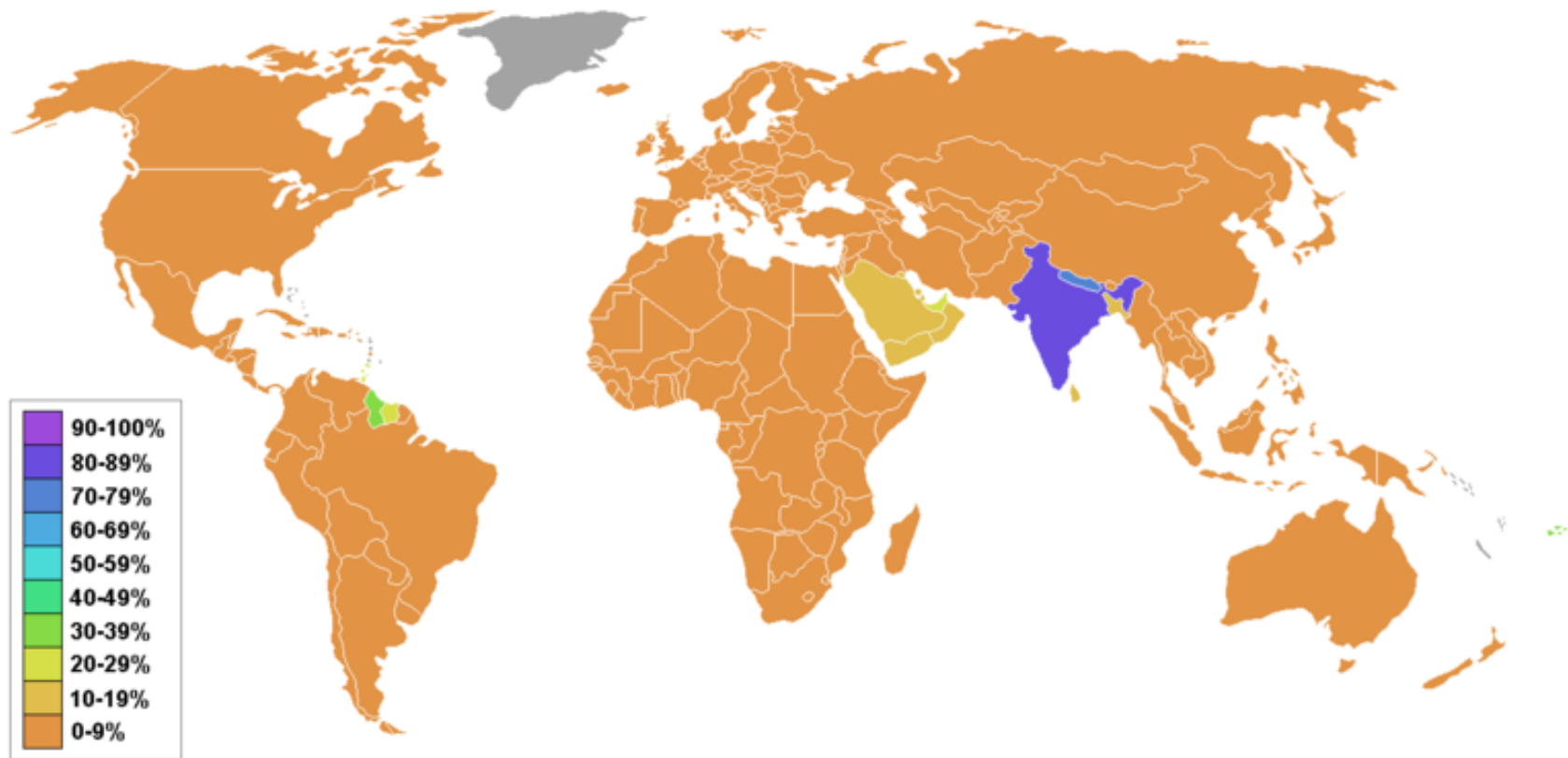
Islám

Mezináboženský dialog

Buddhismus

Mezináboženský dialog

Hinduismus

Roviny mezináboženského dialogu

- **Teoretická:** co znamená existence různých náboženství pro teologii? – pp. Teologie nekřesťanských náboženství

- **Praktická:** otázka misií, pokojného spolužití, odstranění xenofobie...

H. Küng: *Bud' spolu povedeme dialog, nebo po sobě budeme střílet...*

Biblická východiska mezináboženského dialogu Starý Zákon

Základní rámec stvoření: univerzální charakter, lidská přirozenost pochází z Božích rukou, smlouva s Noemem je univerzální

Smlouva s Abrahamem: zúžení na „vyvolený národ“, který zastupuje celé lidstvo (i mimo židovský národ jsou oceněny významné osobnosti – Melchizedech, Jitro, Bileám, Job... - „svatí pohané“)

Mudroslovná literatura má univerzální charakter: univerzální moudrost sestoupila od Boha, najde ji každý, kdo ji hledá... (Kaz, Přís, Mdr)

Biblická východiska mezináboženského dialogu Starý Zákon

Identifikace nežidovských kultů s modlářstvím - proroci

Varování před infekcí „cizích bohů“ - synkretizmem

Všechny národy jsou zahrnuty do Božího plánu spásy

Izajáš 25,6 Hospodin zástupů připraví na této hoře všem národům hostinu tučnou, hostinu s vyvrálým vínem, jídla tučná s morkem, víno vyvrálé a přečištěné.

7 Na této hoře odstraní závoj, který zahaluje všechny národy, přikrývku, která přikrývá všechny pronárody.

8 Panovník Hospodin provždy odstraní smrt a setře slzu z každé tváře, sejme potupu svého lidu z celé země; tak promluvil Hospodin.

9 V onen den se bude říkat: "Hle, to je náš Bůh. V něho jsme skládali naději a on nás spasil. Je to Hospodin, v něhož jsme skládali naději, budeme jásat a radovat se, že nás spasil."

Biblická východiska mezináboženského dialogu Starý Zákon

Závěr: *Ohniskem Božího plánu spásy je podle SZ jednání s vyvoleným národem, který se má stát znamením Božího jednání i mimo hranice Izraele. Pohané (národy) nejsou mimo dosah Božího jednání. Přes určité známky partikularity je i ve SZ podtržena univerzalita Božího záměru – všichni lidé mají společný původ a společné určení, protože byli stvořeni podle Božího obrazu a spějí k eschatologické jednotě pod Boží vládou.*

Biblická východiska mezináboženského dialogu Nový Zákon

V NZ se objevuje tematika partikularity a univerzality:

První a základní rys je důraz na jedinečnost postavy, poselství a života Ježíše z Nazaretu, který je prezentován jako jediný a jedinečný prostředník spásy:

*Ježíš odpověděl: Já jsem ta cesta, pravda i život. Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne.
Jan 14,6*

Ježíš je ten kámen, který jste vy stavitelé odmítli, ale on se stal kamenem úhelným. V nikom jiném není spásy; není pod nebem jiného jména, zjeveného lidem, jímž bychom mohli být spaseni. Sk 4,11n

Biblická východiska mezináboženského dialogu Nový Zákon

V NZ se objevuje tematika partikularity a univerzality:

Některé texty navozují dojem, že Ježíš je poslán jen k vyvolenému národu:

On odpověděl: „Jsem poslán ke ztraceným ovčím z lidu izraelského.“ Mt 15,4

Na druhé straně Ježíšova otevřenost a působení i mimo Izrael rozšiřují poslání i na pohany:

To je dobré a vítané u našeho Spasitele Boha, který chce, aby všichni lidé došli spásy a poznali pravdu. Je totiž jeden Bůh a jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Kristus Ježíš, který dal sám sebe jako výkupné za všechny, jako svědectví v určený čas. 1Tim 2,3-6

Biblická východiska mezináboženského dialogu Nový Zákon

**O pohanských náboženství se NZ vyjadřuje podobně jako proroci SZ –
konfrontačně a negativně (Sv. Pavel)**

Zvěstujeme vám, abyste se od těchto marných věcí obrátili k živému Bohu, který učinil nebe, zemi, moře a všechno, co je v nich. Sk 14,15

Pokud tedy jde o to, zda se smí jíst maso obětované modlám, víme, že modly ani bohové tohoto světa nic nejsou a že jest jen jeden Bůh. I když jsou tak zvaní bohové na nebi či na zemi - jakože je mnoho takových bohů a pánů - my přece víme, že je jediný Bůh Otec, od něhož je všechno, a my jsme tu pro něho, a jediný Pán Ježíš Kristus, skrze něhož je všechno, i my jsme skrze něho. 1 Kor 8,4n

...To, co pohané obětují, obětují démonům, a ne Bohu. Nechci, abyste vešli ve společenství s démony. 1 Kor 10,20

Biblická východiska mezináboženského dialogu

Nový Zákon

Je akcentována univerzální dostupnost Božího zjevení a možnost spásy i mimo viditelnou obec Boží

Vždyť to, co lze o Bohu poznat, je jim přístupné, Bůh jim to přece odhalil. Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle, takže nemají výmluvu. Řím 1,19n

On stvořil z jednoho člověka všechno lidstvo, aby přebývalo na povrchu země, určil pevná roční údobí i hranice lidských sídel. Bůh to učinil proto, aby jej lidé hledali, zda by se ho snad nějakým způsobem mohli dopátrat a tak jej nalézt, a přece není od nikoho z nás daleko. `Neboť v něm žijeme, pohybujeme se, jsme´, jak to říkají i někteří z vašich básníků: `Vždyť jsme jeho děti.´ Sk 17,26-28

Ne každý, kdo mi říká `Pane, Pane´, vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích. Mnozí mi řeknou v onen den: `Pane, Pane, což jsme ve tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymítali zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů?´ A tehdy já prohlásím: `Nikdy jsem vás neznal; jděte ode mne, kdo se dopouštíte nepravosti.´ Matouš 7,21-23

Biblická východiska mezináboženského dialogu Nový Zákon

Shrnutí: V NZ se objevuje dialektika

- Výlučnost zjevení v Kristu, propast mezi křesťany a pohany, diskontinuita mezi křesťanstvím a ostatními náboženstvími.
- Tajemná Boží přítomnost ve všech kulturách, péče o všechny lidi.

Otázka: do jaké míry lze SZ i NZ polemické texty a vymezení se vůči křesťanství (židovství) aplikovat na současnou náboženskou situaci? Je současný hinduizmus, islám, buddhizmus prázdné modlářství, uctívání démonů atd.? Jaký statut přísluší „těm jiným“?

Vztah k ostatním náboženstvím u církevních otců

Křesťané pro své vyznání používají označení „vera religio“ – jako vrchol všech náboženství.

3 pozice:

Sv. Justin: identifikuje univerzální řád vesmíru s 2. božskou osobou – ti kdo žijí podle kosmického řádu, jsou v jistém slovu „křesťany“, i když nepoznali Ježíše - (Hérakleitos, Sokrates). Každý člověk má v sobě „semeno Slova“ – participuje na *logos spermatikos*

Sv. Cyprián: *extra ecclesia nulla salus* – kdo nemá církev za Matku, nemůže mít Boha za Otce

Tertullián: diskontinuita mezi lidským poznáním a Boží pravdou: *Co má Jeruzalém společného s Aténami?*

Vztah k ostatním náboženstvím u církevních otců

Augustin a pojetí spásy

- člověk je hříšník a jeho přirozenost je poškozená – není schopen nehřešit a bez Boží milosti ani není schopen obrátit se na Boha
- fakt, že se někdo stane křesťanem, je nezasloužená milost, důsledek předurčení ke spásě, kdy jsou z *massa damnata* vyvolení konkrétní jedinci
- kdo není vyvolen, žije k zavržení

Vztah k ostatním náboženstvím ve středověké teologii

- Přetrvává spíše pesimistické antropologie – vůči náboženstvím negativní postoj
- 4. lateránský koncil – „extra ecclesia nulla salus“
- Florentský koncil: explicitní rozšíření této teze na pohany, Židy a kacíře
- Bonifác VIII: „pro spasení je absolutně nezbytné být podřízen římskému papeži“

- Vstřícnější perspektiva je spíš vzácností: List Papeže Řehoře VII. – křesťané a muslimové uctívají téhož Boha
- Petr Abelard: *Dialog mezi filozofem, židem a křesťanem* – hledání téhož dobra, všichni tři představitelé se vztahují k témuž Bohu
- Tomáš Akvinský: pozitivní hodnocení „pohanské filozofie“ – implicitní víra člověka, který nemá jasné poznání; teze o „křtu touhy“
- Mikuláš Kusánský: sní o mezináboženské konferenci, která by vedla ke smíru mezi náboženstvími. Cílem je jediné náboženství, i když je Bůh označován různými jmény (*De pace fidei*)

Vztah k ostatním náboženstvím v novověké teologii

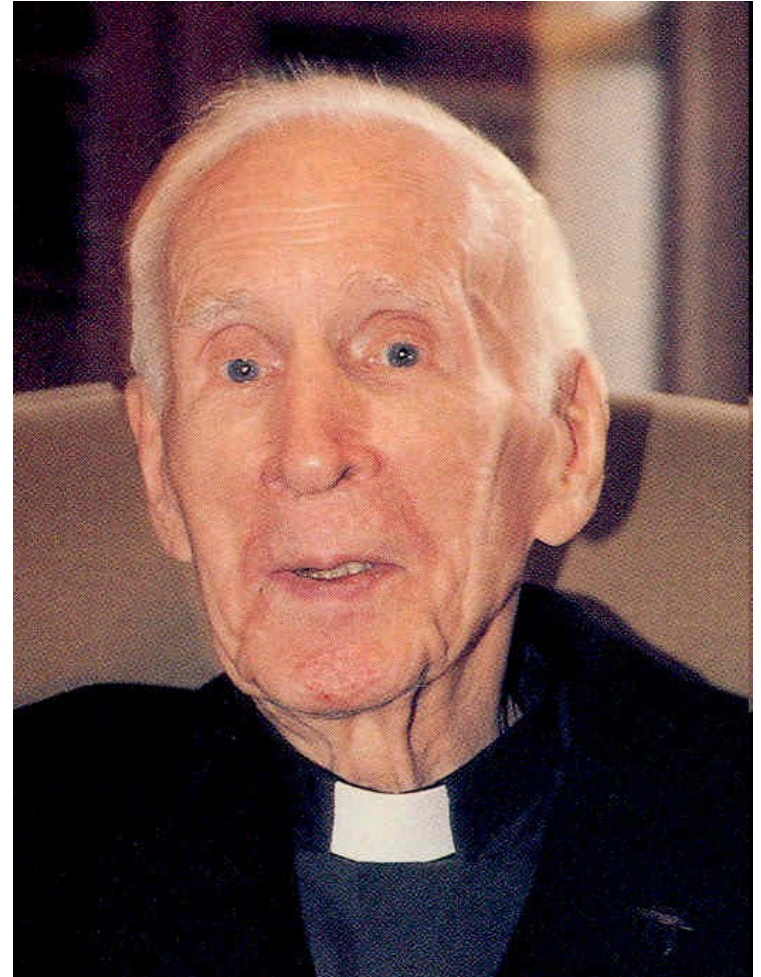
- Původně pesimistický postoj k nekřesťanským náboženstvím, přetrvává u reformátorů
- Nová různorodost daná požadavky misí a reflexí nad otázkou, zda Bůh skutečně nechal miliony lidí bez spásy, dokud k nim nedošlo křesťanské poselství
- Navazování na Tomášovu myšlenku *implicitní víry* – ti, kdo neslyšeli zvěst o Kristu, avšak přáli si žít podle Boží vůle, budou ospravedlněni vírou a láskou.
- Tridentský koncil: implicitní cestou ke spáse je křest, jež je svátostí víry, bez níž by nikdo nedošel ospravedlnění (možnost křtu touhy)

Vztah k ostatním náboženstvím v teologii 20. stol.

- Encyklika *Mystici Corporis* Pia XII.: - katolická církev je Kristovo tělo, součástí jsou pouze katolíci, ale i nekatolíci mohou být spaseni, protože mají nevědomé přání a touhu po spáse.
- 1949 odsouzení rigidní interpretace výroku „*extra ecclesia nulla salus*“

Henri de Lubac

- Lidské dějiny míří po etapách k události Krista
- Celé lidstvo se postupně přibližuje události Vtělení a Vykoupení uvnitř jediného spásného záměru pocházejícího od Boha
- ostatní náboženství jsou chápána jako *praeparatio evangelica*
- zakladatelé těchto náboženství byli tedy obdařeni Boží milostí

Jean Danielou

Koncepce dvojího zjevení:

- Zjevení Boha při stvoření
- Zjevení skrze Krista

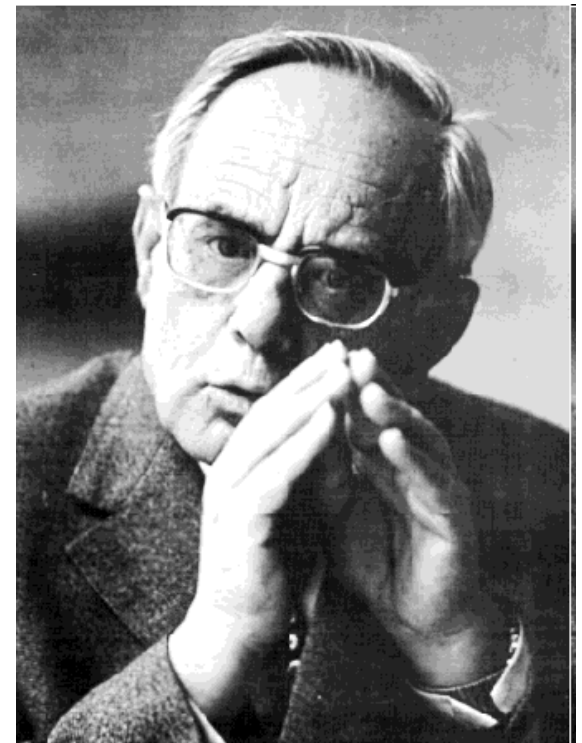
Křesťanství je závěrem procesu, skrze ně jsou vykoupeny lidské prvky ostatních náboženských systémů

Karl Rahner

Předpoklady

- v náboženství - *religio* - nejde ani tak o vztah člověka k Bohu, jako spíš o vztah Boha k člověku – primát Boží iniciativy
- každý člověk je otevřený vůči Božímu tajemství

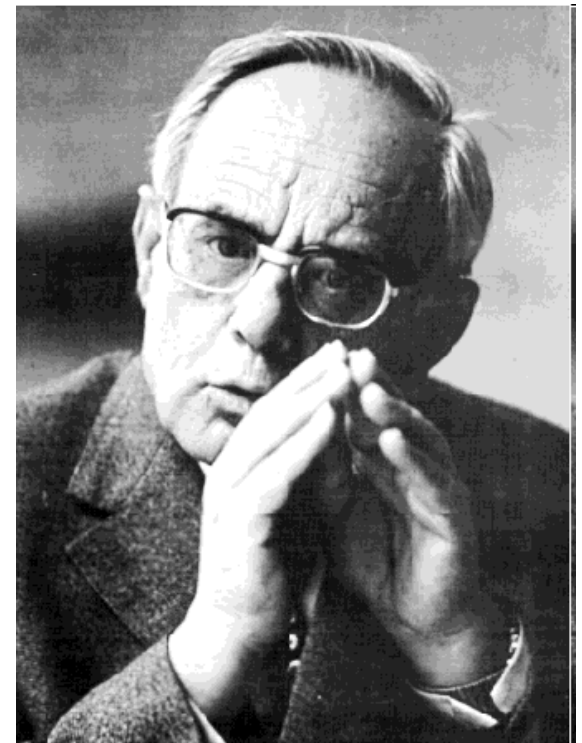
Boží milost univerzálně přítomná se vyjadřuje i skrze viditelné náboženské systémy (protože člověk má sociální rozměr) a tradice. Nekřesťané jsou spaseni i díky svým náboženským tradicím, *de facto* se jedná o *anonymní křesťany*

Karl Rahner

Shrnutí Rahnerova pojetí:

- křesťanství je absolutní náboženství
- nekřesťanská náboženství obsahují nadpřirozené prvky, jejichž původ je v Boží milosti
- evangelium je zvěstování nikoli „nekřesťanům“, ale „anonymním křesťanům“
- církev není exkluzivní skupinou vyvolených, ale viditelným vyjádřením Božího spásného působení, které se děje i mimo ni

Všechny národy mají jeden původ a jeden jediný cíl: Boha. Jeho Prozřetelnost, projevy dobroty a spasitelné úmysly se vztahují na všechny lidi, dokud vyvolení nebudou sjednoceni ve Svatém Městě... Církev neodmítá nic, co je v těchto náboženstvích pravdivé a svaté. S upřímnou vážností se dívá na jejich způsoby chování a života, pravidla a nauky. Ačkoli se v mnohé rozcházejí s tím, co ona věří a k věření předkládá, přece jsou nezřídka odrazem Pravdy, která osvěcuje všechny lidi. Sama však hlásá a je povinna neustále hlásat Krista, který je cesta, pravda a život, v němž lidé nalézají plnost náboženského života a skrze něhož Bůh všechno smířil se sebou. (NAe)

Během 2. vat. koncilu byl zřízen Pavlem VI. „Sekretariát pro nekřesťany“, který byl v roce 1989 přejmenován na „Papežskou radu pro mezináboženský dialog“

Posláním je :

„Hledat metodu a cesty, jak zahájit vhodný dialog s nekřesťany. Pracuje tedy na tom, aby se šířilo správné poznání nekřesťanů a aby si jich křesťane spravedlivě vážili, z druhé strany, aby i nekřesťane mohli přiměřeně poznat a ocenit křesťanské učení a život“.

Jean-Louis kardinál Tauran

Mezináboženský dialog

„Nekřesťane si nejsou vědomi toho, že Ježíš Kristus je pramenem jejich spásy. Tajemství spásy k nim dospívá způsobem, který je znám Bohu, prostřednictvím neviditelného působení Kristova Ducha. Příslušníci jiných náboženství odpovídají kladně na Boží pozvání a dostávají spásu v Ježíši Kristu konkrétně tím, že upřímně praktikují to, co je dobré v jejich náboženských tradicích, a následují hlas svého svědomí, i když přitom neznají Ježíše nebo ho neuznávají jako svého Spasitele“.

Vyrovnaný soud o jiných náboženských tradicích obvykle předpokládá úzký kontakt s těmito tradicemi, což krom teoretických znalostí obnáší praktickou zkušenost mezináboženského dialogu s příslušníky těchto tradic, přičemž ovšem současně je pravdou, že (alespoň) adekvátní teologické hodnocení těchto tradic je nezbytným předpokladem pro mezináboženský dialog. Musíme k těmto tradicím přistupovat s velkou citlivostí a vždy přitom brát na vědomí zkušenost a hodnoty, které jsou v nich obsaženy. Vyžadují náš respekt, neboť po celá staletí svědčí o velkém úsilí nalézt odpovědi na hluboká tajemství lidského života a vyjádřily a stále vyjadřují určitou náboženskou zkušenost.

(Dialogo e annuncio 1991)

Různé náboženské tradice zajisté obsahují a poskytují prvky zbožnosti, které pocházejí od Boha, a jsou součástí toho, co Duch působí „v srdcích lidí, v dějinách národů, v kulturách a náboženstvích“. Vždyť některé modlitby a některé obřady jiných náboženství se mohou skutečně stát evangelní přípravou, nakolik jsou příležitostí a výchovou, ve které je lidské srdce podněcováno k tomu, aby se otevřelo Božímu působení“. Nemůže jim však být přikládán božský původ a spásonosná účinnost „ex opere operato“, jež je vlastní křesťanským svátostem. Na druhé straně nelze přehlížet skutečnost, že některé obřady jsou pro svou závislost na pověrách nebo jiných omylech pro spásu spíše překážkou.

(Dominus Jesus 2000)

Co je náboženství?

- Otázka definice náboženství
- To, co dnes pokládáme za náboženský systém, je ve skutečnosti spíše akademické zjednodušení, protože každý systém pokrývá velké množství jevů
- Neutralita není na místě
- Schleiermacher: náboženství má střed ve specifické *náboženské zkušenosti*
- Náboženství bylo a je poznamenáno lidským faktorem

Tři postoje ve vztahu k náboženství:

- **Exkluzivismus:** pouze příslušnost k církvi zaručuje spásu, pouze křesťanství je jediné a pravé náboženství, ostatní jsou výplody Zlého
- **Inkluzivismus:** Kristus je svým způsobem přítomen ve všech náboženstvích, protože zemřel za všechny bez rozdílu.
- **Pluralismus:** všechna náboženství mají svou hodnotu a svou pravdu, žádné není vyšší nebo pravdivější než ostatní.

Mezináboženský dialog ve vztahu s abrahámovkými náboženstvími

- počátek – povolání
- monoteizmus
- existence posvátného textu
- osoba zakladatele
- modlitební praxe a liturgie
- otázka spásy

Mezináboženský dialog ve vztahu s neabrahámovskými náboženstvími

- otázka definice náboženství
- monoteizmus/polyteizmus
- osoba zakladatele
- modlitební praxe a liturgie
- otázka spásy

Otázka spásy v křesťanství:

Když se Ježíš naposled zjevil jedenácti apoštolům, řekl jim: »Jděte do celého světa a hlásejte evangelium všemu tvorstvu. Kdo uvěří a dá se pokřtít, bude spasen; kdo však neuvěří, bude zavržen. Mk 16

Otázka spásy v Islámu:

- spása je dar Boha člověku
- není třeba prostředník
- spása spočívá v podřízenosti Božímu zákonu vyjádřenému v Koránu
- 5 sloupů: vyznání, modlitba, almužna, půst a pouť

Otázka spásy v buddhismu:

- duše je v těle, protože je spoutána nevědomostí, a proto je podřízena zákonu karmy a samsáry
- spása je uvnitř člověka
- 4 ušlechtilé pravdy:
 - živost je strast.
 - příčinou strasti je touha, žízeň po životě, po soukromém uspokojení.
 - od utrpení vysvobozuje překonání žízně po životě, tedy žádostivosti.
 - k odstranění žízně po životě vede "osmerá stezka".

Osmerá stezka obsahuje etická přikázání: Správný názor, správné smýšlení, správné mluvení, správné jednání, správnou životosprávu, správnou snahu, správné uvažování, správné ponoření se do sebe. Kdo pozná tyto ušlechtilé pravdy a nastoupil osmerou stezku, dojde k osvobození.